

8. Ковбас Б., Костів В. Родинна педагогіка : у 3 т. Том I. Основи родинних взаємовідносин. Івано-Франківськ, 2006. 288 с.
9. Стельмахович М. Українська родинна педагогіка: Навч. посібник. - К.: ІСДО , 1996. 288 с.
10. Стельмахович М. Педагогічні умови ефективного використання українознавства в системі родинного виховання. Українське народознавство і проблеми національного виховання школярів. Івано-Франківськ, 1995.
11. Сухомлинський В. Батьківська педагогіка. К.: Рад.школа, 1978. 96 с.
12. Ушинський К. Теоретичні проблем и виховання і освіти // Вибр. пед. твори. К., 1983 .Т. 1. С. 101 -102 .

УДК 373.2.035:316.614:796

Мороз С.В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Науковий керівник – к.п.н., доц. Карапузова І. В.

РОЛЬ ГРИ В СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглянуто роль гри в соціалізації дитини старшого дошкільного віку. Висвітлено результати проведеного експериментального дослідження впливу ігрової діяльності на соціалізацію дитини старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти.

Ключові слова: соціалізація, соціальний розвиток, соціальна компетентність, соціальна зрілість дитини старшого дошкільного віку, ігрова діяльність, сюжетно-рольові ігри.

Постановка проблеми. Характер сучасних трансформаційних процесів в Україні, їх масштабність та глибина, суперечності складного періоду соціально-економічних змін останніх років зумовлюють загострення інтересу суспільства до проблеми соціалізації особистості. Виключно важливого значення вона набуває на етапі дошкільного дитинства, адже, дошкільний вік виступає початковим етапом формування вихованця як активного суб'єкта діяльності, спілкування та пізнання. Це зумовлено тим, що вже в дошкільному віці особистість включається у важливі сфери життя суспільства. У цей період найбільш активно взаємозбагачуються взаємовідносини особистості з іншими людьми, відбувається засвоєння елементарних понять, формування умінь і навичок рольової поведінки, що імітують суспільні відносини.

Тому, проблема соціалізації дітей, зокрема, старшого дошкільного віку, набуває сьогодні особливої актуальності, адже

старший дошкільний вік є періодом найбільш інтенсивного соціального розвитку дитини.

У Базовому компоненті дошкільної освіти зазначено, що формування у дошкільників навичок соціально визнаної поведінки, вміння орієнтуватись у світі людських взаємин, готовності співпереживати та співчувати іншим відбувається завдяки спілкуванню з дорослими, як носіями суспільно-історичного досвіду людства, саме тому в дитини з'являються інтерес та вміння розуміти інших, долучатися до спільної діяльності з однолітками та дорослими, об'єднувати з ними свої зусилля для досягнення спільного результату, оцінювати власні можливості, поважати бажання та інтереси інших людей [2, с. 6].

Аналіз освітніх досліджень та публікацій свідчить про те, що соціалізація особистості, як актуальна наукова проблема перебуває сьогодні в центрі уваги дослідників різних наук. Дана проблема розглядалася з філософських, соціологічних, психологічних, педагогічних позицій. Серед учених, які суттєво вплинули на дослідження проблеми соціалізації слід називати Б. Ананьєва, Е. Еріксона, Р. Бернса, Дж. Міда, С. Рубінштейна, З. Фрейда та ін. Загальній соціалізаційній проблематиці присвятили свої роботи Г. Андреєва, М. Євтух, С. Русова, М. Мудрик, С. Савченко, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський та ін.

Проблему використання гри як засобу соціалізації дітей старшого дошкільного віку досліджували такі вчені та науковці, як Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Л. Виготський, Н. Гавриш, К. Гросс, Д. Ельконін, О. Кононко, Н. Кубата, С. Курінна, Н. Лисенко, Т. Поніманська, І. Рогальська-Яблонська та ін.

Мета статті: висвітлення ролі гри в соціалізації дитини старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. У Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [5] підкреслюється, що ключовими концептуальними та ціннісними орієнтирами сучасної дошкільної освіти виявляється соціальний розвиток особистості як суб'єкту культури, її самодетермінації у становленні «дитина» – «соціум».

Саме ж поняття «соціалізація» є досить широким і єдиного тлумачення не має. Так, наприклад, Л. Артемова визначає, що соціалізація – це складний і тривалий процес включення індивіда до системи соціальних зв'язків та відносин, його активної взаємодії з оточенням, у результаті якої він засвоює зразки поведінки, соціальні норми і цінності, необхідні для його успішної життєдіяльності у даному суспільстві [1, с. 4].

Н. П. Кубата стверджує, що одним із головних завдань дошкільної освіти є формування комунікативної та соціальної компетентності, інакше кажучи – умінь, що дають дітям змогу гармонійно існувати в соціумі. Тож в умовах закладу дошкільної освіти педагоги повинні створити розвивальний життєвий простір, сприятливий для формування соціальної зрілості. У такому середовищі діти мають досягти рівня сформованості установок, знань, умінь та етичних якостей, достатнього для добровільного, умілого та відповідального виконання різних соціальних ролей [3, с. 54].

У дошкільному віці гра є провідним видом діяльності тому, що зумовлює якісні зміни у її психіці, сприяє загальному розвитку, навчанню та вихованню. Діти, відображаючи в грі різні сторони життя та особливості діяльності дорослих, шляхом спостереження та наслідування дій дорослого, поповнюють і уточнюють свої знання про навколишній світ, вчаться співпереживати і відрізняти вимисел від реальності. Важливе значення гри полягає в тому, що діти в невимушеній формі, засвоюють моральні норми, отримують уявлення про професійні та сімейні ролі.

Гра – це природний спосіб розвитку дитини, як особистості. І саме, у грі дитина радісно і легко, розкриває свої творчі здібності, закріплює і засвоює нові навички, знання, розвиває спостережливість, фантазію, пам'ять, увагу, мислення та інші психічні процеси [4, с. 103].

Але попри різноманітність досліджуваних напрямів, проблема соціалізації дітей старшого дошкільного віку та набуття ними основ соціальної компетентності ще не отримала на сьогодні всебічного висвітлення.

Тому нами було проведено експериментальне дослідження впливу ігрової діяльності на соціалізацію дитини старшого дошкільного віку, яке здійснювалося на базі Полтавського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 80 «Червона гвоздика». Дослідженням було охоплено 38 дітей старшого дошкільного віку.

Для діагностики рівня соціалізації старших дошкільників ми використовували метод спостереження під час занять, прогулянок, вільної ігрової діяльності дітей. Також нами були використані наступні методики: «Діагностика рівня соціалізації хлопчиків та дівчаток», розширена бесіда (за Є. Суисловою). Методики дозволяють встановити рівень знань дитини про соціальні ролі чоловіка та жінки, правила поведінки у колективі, визначити сформованість уявлень про професії людей, дружбу, проблеми війни та миру у світі.

Для експериментального дослідження нами було відібрано дві групи дітей. У ході констатувального експерименту було визначено

відсутність суттєвої різниці у рівнях соціалізації. В процесі дослідження ми спостерігали та аналізували діяльність дітей на заняттях, під час цілеспрямованої ігрової організації діяльності старших дошкільників.

Результати констатувального етапу експериментального дослідження свідчать, що високий рівень соціалізації дошкільників має 22% дітей від досліджуваної групи, 62% – середній, 16% – низький рівень соціалізації.

З метою більш ефективного використання гри у процесі соціалізації дітей старшого дошкільного віку, нами було розроблено систему педагогічного процесу організації соціалізації дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності у закладі дошкільної освіти, яка має свої компоненти: організаційно-цільовий, операційно-діяльнісний та результативно-оціночний блоки.

Організаційно-цільовий блок системи включає мету: соціалізація дітей старшого дошкільного віку (забезпечення пристосування дітей до нових соціальних умов, набуття соціально-емоційної рівноваги, розширення способів комунікації, вибудовування соціальної поведінки та формування соціального досвіду).

Операційно-діяльнісний блок системи використання гри як засобу соціалізації дітей старшого дошкільного віку включає обґрунтування методичного супроводу (сюжетно-рольові ігри «Водії», «Дитячий садок», «Лікарня», «Магазин», «Перукарня», «Пожежники», «Сім'я»), методів та методичних ігрових прийомів (перегляд мультфільмів, моделювання ситуацій, розігрування сюжетів, використання ігрових ситуацій, перегляд ілюстрацій), етапів та структури гри.

Результативно-оціночний блок включає виокремлені критерії, рівні оцінки соціалізації дітей старшого дошкільного віку та результат функціонування системи використання ігрової діяльності у процесі соціалізації старших дошкільників. До критеріїв оцінки соціалізації дитини старшого дошкільного віку, покликаючись на проведені теоретичні узагальнення, відносимо: сформованість мотивів спілкування, знання та уявлення дитини про норми взаємодії в соціумі, володіння вербальними та невербальними засобами спілкування з найближчим соціальним оточенням дитини.

Експериментальна перевірка ефективності використання ігрової діяльності в процесі соціалізації дітей старшого дошкільного віку проходила в три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. Для кількісної інтерпретації даних нами було обґрунтовано три рівні соціального розвитку дитини дошкільного віку: високий, середній, низький та обґрунтовано критерії цих рівнів.

Враховувалися вміння організовувати та брати участь у ігровій діяльності, поведінка на заняттях, вміння вступати у діалог, засвоювати правила гри, вміння спілкуватися з дорослими. Формувальний експеримент передбачав інтенсивне цілеспрямоване використання ігрової діяльності у експериментальній групі, що передбачає методичне обґрунтування та забезпечення методичного супроводу навчально-виховного процесу.

Після використання, розробленої нами, системи педагогічного процесу організації соціалізації дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності у закладі дошкільної освіти, інтерпретуючи дані отримані в ході роботи з дітьми старшого дошкільного віку, ми отримали результати, які засвідчують, що 37% дітей мають високий рівень соціалізації, що є на 15% більше, ніж під час констатувального етапу дослідження. Середній рівень виявлений у 52% дітей, на відміну від 62% на попередньому етапі. Кількість дітей, які були віднесені до групи із середнім рівнем соціалізації скоротилась на 10%, що дає змогу підтвердити ефективність розробленої нами системи педагогічного процесу організації соціалізації дітей старшого дошкільного віку засобами ігрової діяльності у закладі дошкільної освіти. Головними досягненням стало те, що дітей із низьким рівнем соціалізації стало 11%, що на 5% менше від попередньої перевірки.

Висновки. Отже, проведене нами експериментальне спостереження дає можливість стверджувати, що ігрова діяльність дітей є засобом формування довільності поведінки, розвитку пізнавальних можливостей, саморегуляції, соціального розвитку, комунікативних навичок. Правильно організована гра, як провідний вид діяльності дитини, сприяє соціалізації дошкільника, набуття соціально-емоційної рівноваги, набуття позиції суб'єкта соціального життя.

Список використаних джерел

1. Артемова Л. В. Соціалізація дитини в родині. *Дошкільне виховання*. 2004. № 3. С. 3-5.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-v-ukrayini/>. (дата звернення: 11.09.2021).
3. Кубата Н. П. Гра як засіб формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. №5. С. 53-56.
4. Ляшко К. Творча гра як засіб соціалізації дітей старшого дошкільного віку. URL: http://lib.ndu.edu.ua:8080/dspace/bitstream/123456789/161/1/Suchasne_doshkillya_konf_zbirhik_2017.pdf#page=102. (дата звернення: 10.11.2021).
5. Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року: указ № 344/2013 від 25.06.2013 р. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>. (дата звернення: 14.09.2021).